

araz oldukları için de değişime mâruz durlar; bu yüzden kevn ve fesada uğrarlar. Süflî oldukları için de ay ve güneş gibi gök cisimlerinin etkisi altındadırlar. *Tehâfütü'l-felâsife*'de (s. 66-67) filozofların tabiat bilimleri ile ilgili görüşlerinin din ile ilişkili yönü bulunmadığını söyleyen Gazzâlî diğer eserlerinde unsurlar konusuna temas etmez.

Antik Grek filozoflarının ve İbn Sînâ'nın görüşlerini özetlerken unsurlar teorisine geniş yer ayıran Şehristânî bu hususta ayrıca kendi kanaatini beyan etmez.

Kelâmın felsefî muhteva kazanmasında önemli rol oynayan Fahreddin er-Râzî, İbn Sînâ'nın *el-İşârât ve't-tenbîhât* ve *Uyûnü'l-hikme* adlı eserlerine yazdığı şerhlerde onun Sünnî yorumunu verirken kendi eserlerinde Meşşâî unsurlar teorisini zaman zaman eleştirerek tekrarlar. Adudüddin el-Îcî de Meşşâî felsefede kemaline ermiş olan unsurlar teorisini olduğu gibi alarak kelâmî konulara intibak ettirir ve böylece felsefî kelâmın gelişmesinde önemli bir adım atar. Onun izinden giden Sa'deddin et-Teftâzânî ise gerek *el-Makâşid* adlı eserinde gerekse bu eserine yazmış olduğu şerhte klasikleşen unsur ve ustukuslar teorisini olduğu gibi tekrarlar. Aynı ekolün son temsilcilerinden olan Cürcânî de *et-Ta'rifât*'ındaki tanımlarında ve *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserindeki açıklamalarında konuyu klasik şekliyle tekrarlamaktadır.

Bundan sonra gelen İslâm düşünürleri genellikle eski görüşleri tekrar etmekle yetinirler. Halbuki Aristocu dört unsur teorisine XVI. yüzyılda Batı'da Paracelsus ile başlayan tepkiler, gittikçe gelişerek Dalton'un atom teorisine birlikte yerini elementer sisteme bırakır. XVIII. yüzyıl Türk düşünürlerinden Erzurumlu İbrâhim Hakki *Mârifetnâme*'de klasikleşen unsurlar teorisini tekrarlar. Onan sonraki yüzyıl müfessirlerinden Âlûsî de tefsirinde yer yer aynı görüşler doğrultusunda açıklamalar yapar.

Kelâmî ve tasavvufî muhtevası içerisinde divan edebiyatında bir mazmun olarak kullanılan anâsır-ı erbaa, yüzyılımızın başına kadar yazılan İslâm düşüncesine dair eserlerde sık sık görülmeye devam eder.

BİBLİYOGRAFYA :

- İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "unşur" md.; *et-Ta'rifât*, "aşl", "rükn", "unşur" md.leri; Tehânevî, *Keşşâf*, "unşur" md.; Buhârî, "Tevhîd", 37; Aristo, *Metafizik* (trc. Ahmet Arslan), İzmir 1985, s. 1014*; Kindî, *Resâ'il*, s. 166, 217, 221; Eş'arî, *Maqâlat* (Ritter), s. 309-348; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 141-142; Fârâbî, *el-Mesâ'ilü'l-felsefiyye* (el-Mecmû' içinde), Kahire 1325/1907, s. 93, 108; a.mlf., *ed-De'âvî'l-kalbiyye*, Haydarâbâd 1349, s. 7; İbn Sînâ, *eş-Şifâ*: *el-Kevn ve'l-fesâd*, Kahire, ts. (Dârü'l-Kâtibî'l-Arabî), s. 154-155; a.mlf., *en-Necât*, Kahire 1357/1938, s. 148; a.mlf., *Uyûnü'l-hikme* (nşr. Abdurrahman Bedevî), Beyrut 1980, s. 32; a.mlf., *el-İşârât*, İstanbul 1290, s. 142-166; Cüveynî, *eş-Şâmil* (nşr. Ali Sâmî en-Neşşâr v.dğr.), İskenderiye 1969, s. 226-227, 229-234; Gazzâlî, *Maqâşidü'l-felâsife* (nşr. Muhyiddin Sabri), Kahire, ts. (Dârü'l-Maârif), s. 247, 259; a.mlf., *Tehâfütü'l-felâsife* (nşr. Süleyman Dünyâ), Kahire, ts. (Dârü'l-Maârif), s. 66-67; İbn Bâcce, *Tedbirü'l-mütevahhîd* (nşr. M. Asin Palacios), Madrid 1946, s. 13; Şehristânî, *el-Milel* (Kılânî), II, 63-65, 211-213; İbn Tufeyl, *Hay b. Yakzân* (nşr. Ahmed Emîn), Kahire 1959, s. 89-90; Sühreverdî, *Hikmetü'l-İsrâk* (Mecmû'a-i Muşannefât-ı Şeyh-i İsrâk içinde), Tahran 1333 hş., s. 187 vd.; İbn Rüşd, *Cevâmi'u's-semâ' ve'l-âlem*, Kahire 1319, s. 13; Fahreddin er-Râzî, *Şerhu'l-İşârât*, İstanbul 1290, s. 142 vd.; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, I, 154; İbn Seb'in, *Büddü'l-ârif* (nşr. C. Kettüre), Beyrut 1978, s. 114; Muhammed eş-Şehrezûrî, *eş-Şeceretü'l-ilâhiyye*, Râgıb Paşa Ktp., nr. 843/697, vr. 74^b-75^b; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XII, 7-8; E. Brehier, *Histoire de la Philosophie*, Paris 1926, I, 41-70; W. D. Ross, *Aristote*, Paris 1930, s. 148 vd.; P. Kraus, *Muhtâr min Resâ'ilî Câbir b. Hayyân*, Kahire 1354, s. 49-59; M. Daumas, *Les Science Physiques au XVIe et XVIIIe Siècles* (Histoire de la Science içinde), Paris 1957, s. 850; Abdurrahman Bedevî, *La Transmission de la Philosophie Grècque au Monde Arabe*, Paris 1968, s. 80; Zeki Necîb Mahmûd, *Câbir b. Hayyân*, Kahire 1975, s. 142; M. Abdülhâdî Ebû Ride, *İbrâhîm b. Seyyâr en-Nazzâm*, Kahire 1989, s. 144-145; M. Nazif Şahinoğlu, "Unsur", *İA*, XIII, 40-41.

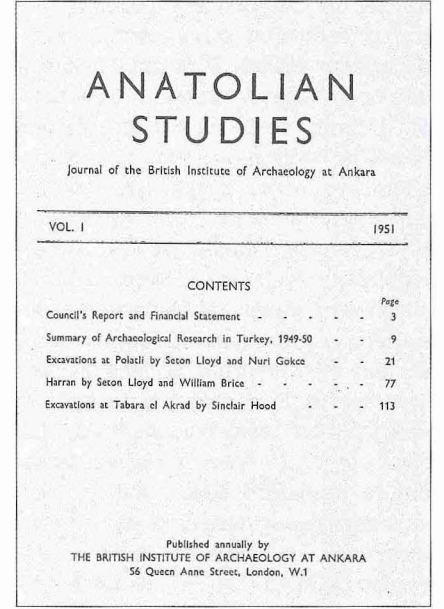

H. BEKİR KARLIĞA

ANATOLIAN STUDIES

Ankara'daki
İngiliz Arkeoloji Enstitüsü
tarafından yayımlanan
sanat tarihi ve arkeoloji dergisi.

Anatolian Studies'in ilk sayısı *Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara* alt başlığıyla 1951 yılında basılmıştır. Takdim sayfasında derginin Ankara'daki enstitü tarafından yayımlandığı belirtilmekle beraber adres olarak Londra'da bir yer gösterilmiş, daha sonra Londra'daki bu adres de

Anatolian Studies'in ilk sayısının kapağı

değişmiştir. İlk sayılarda Londra'daki enstitünün başkanı Prof. Sir William Calder olup çok kalabalık bir idareci kadrosu vardır. Ankara'daki enstitünün, dolayısıyla *Anatolian Studies* dergisinin müdürü önce Seton Lloyd olmuş, 1961'de bu görevi Michael Gough üstlenmiştir. 1969'dan beri ise müdür David H. French'tir.

18×27 cm. ölçüsünde, ortalama 200 sayfalık ciltler halinde yıllık olarak basılan dergide Türk ve İslâm tarih ve sanatı ile ilgili makaleler çok azdır. 1. sayıda S. Lloyd ile W. Brice, Güneydoğu Anadolu'da Urfa'nın güneyinde Harran'da yaptıkları araştırma ve kazılara dair yazdıkları raporda buradaki İslâmî devre ait kale ile Büyük Cami üzerinde de dururlar. Harran'a dair araştırmalar 2. sayıda (1952), buradaki İslâmî kitâbeler hakkında D. S. Rice'in etraflı ve uzun makalesiyle devam etmiştir. 7. sayıda ise (1957) S. Lloyd'un Boğaziçi'nde Safvet Paşa Yalısı'nın 1956'da çizilmiş röhlöveleri, güzel fotoğrafları ile kısa bir makalesi bulunmaktadır. Bu güzel ve değerli tarihî eser birkaç yıl önce bir yangın sonunda tamamen yok olduğundan bu makale ve ekindeki resim malzemesinin büyük değeri vardır. 10. sayıda (1960) Selina Ballance'ın Trabzon'daki eski Bizans kiliselerine dair resimli bir makale

lesi yer alır. Bu kiliselerin birçoğu Trabzon'un fethinden sonra camiye çevrildiklerinden makale Türk tarihi bakımından önem taşır. Aynı sayıda D. Winfield, M. Q. Smith ve Selina Ballance ile Ann Powell'in Trabzon-Rize yolu üstünde bulunan Yakupoğlu Konağı hakkında bir yazısı yer almaktadır. 14. sayıda (1964) V. L. Ménage, İstanbul'da eski Atmeydanı'ndaki (Sultanahmet Meydanı) Yılanlı Sütun'un Osmanlı tarihlerine göre durumunu araştırmıştır. 15. sayıda (1965) M. Rogers'in Erzurum'da Çifte Minareli Medrese ile Sivas'taki Gökmedrese'ye dair uzun bir yazısı bulunmaktadır. 22. sayıda (1972) D. French'in British Museum'da muhafaza edilen, XVI. yüzyılda İstanbul'daki İngiltere elçisi W. Harborne tarafından Ankara'da bir İngiliz tüccara yazılan tálimata dair bir yazı vardır. 26. sayıda (1976) M. Rogers uzun bir makalede, kitâbelerin ışığında Selçuklu döneminde Anadolu'da vakıfları ve vakıf kurucularını incelemiştir. 34. sayıdaki (1984) yazısında J. Mellaart, Anadolu kilimleriyle ilgili meselelere dair görüşlerini ortaya koymuştur.

Anatolian Studies dergisinde çıkan yazıların ağırlığı tarih öncesi Hitit, Mezopotamya, Urartu tarih ve arkeolojisi üzerinde toplanmakta, eski Yunan ve Roma kitâbelerine dair araştırmalar da önemli yer tutmaktadır. Dergide Bizans sanatı ile Güney Anadolu'da çeşitli devrelerde yapılmış bazı kalelere dair yazılar da bulunmaktadır. Bugün kırka yakın cildi basılmış olan dergide Türk sanatı ve tarihi sadece yukarıda işaret edilen belirli sayıda makale ile ele alınmıştır.

SEMAYİ EYİCE

ANATOLICA

İstanbul'da
Hollanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü
tarafından yayımlanan
yıllık dergi.

Alt başlığı *Annuaire International pour les civilisations de l'Asie Antérieure, publiée sous les auspices de l'Institut Historique et archéologique Neerlandais à İstanbul* (İstanbul'da Hollanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü'nün himayesinde yayımlanan Asya medeniyetleri için milletlerarası yıllık) şeklinde olan *Anatolica*, 1967 yılından beri, merkezi Hollanda'da bulunan Nederlands Historisch-

No. I	1967
ANATOLICA	
ANNUAIRE INTERNATIONAL POUR LES CIVILISATIONS DE L'ASIE ANTERIEURE, PUBLIEE SOUS LES AUSPICES DE L'INSTITUT HISTORIQUE ET ARCHEOLOGIQUE NEERLANDAIS A ISTANBUL PAR	
A. A. KAMPMAN en collaboration avec HANDAN ALKIM et SEMRA ÖGEL	
TABLE DE MATIERES	
Explorations and Excavations in Turkey, 1964. HANDAN ALKIM (Pl. I-IV)	1
Mosque's North-Western Campaigns - A Commentary, PHILIP H. J. HOUWINK TEN CATE	44
Neue Arbeiten zur hebräischen Geographie, FRIEDRICH CORNELIUS (Pl. V)	62
Note sur quelques particularités sumériennes, RAYMOND-RIEC JESTIN	78
New Archaeological Discoveries at Salamis (Cyprus), V. KARAGEORGHIS (Pl. VI on VII)	83
Die phonetische Schrift aus Pyrgos, FRANZ ALTHEIM-RUTH STEHLE	87
Der Islam zwischen Donau und Adria, SMAIL BALIC	93
Sinan the Great, SULTAN KEMAL YETKIN	105
Das Schriftbild in der türkischen Kunst, MALIK AKSEL (Pl. VIII-IX)	111
Die osmanischen Baukomplexe, SEMRA ÖGEL (Pl. X-XII)	118
Zu einigen Versen Mevlana Dschelâleddin Rumi, ANNEMARIE SCHIMMEL	124
Keramiken und figuralische Keramik aus Kalehisar, OKTAY ASLANAPA (Colorplate, Pl. XIII-XV)	135
Das Todesurteil gegen Mustafa Kemal, GOTTHARD JASCHKE	143

Anatolica'nın ilk sayısının iç kapağı

Archeologisch Instituut in het Nabije Oosten adlı enstitünün İstanbul şubesi tarafından yayımlanmaktadır. Her sayısı 19,5×27 cm. ölçüsünde hacimli bir cilt halindeki bu yıllık derginin 1987 yılına kadar on dört sayısı çıkmıştır. Enstitü müdürü A. A. Kampman'ın editörlüğünde yayıma başlayan yıllıkta, Türkiye'de o yıl içinde yapılan araştırma ve kazılara dair Handan Alkim tarafından kaleme alınan ayrıntılı bir haber raporunun yer alması usulden olmuş, ancak bu gelenek 5. sayıdan (1973-1976) itibaren kesintiye uğramıştır. Kampman'ın ölümü üzerine aynı sayıda yıllığın yayın komitesinde de değişiklik yapılmış, 9. sayıdan (1982) itibaren başından beri bu komitede yer alan Handan Alkim ile Semra Ögel'in adları çıkarılmıştır.

Yıllığın hemen her cildinde Türk tarihi veya sanatı ile ilgili yabancı dillerde bazı makalelere de yer verilmiştir. Derginin ilk sayısında İsmail Baliç'in "Tuna ile Adriyatik Arasında İslamlık", S. Kemal Yetkin'in "Mimar Sinan", Malik Aksel'in "Resim Yazılar", Semra Ögel'in "Osmanlı Külliyesi", Annemarie Schimmel'in "Mevlânâ Celâleddin'in Bazı Beyitleri", Oktay Aslanapa'nın "Kalehisar'da Figürlü Çini Fırınları", G. Jaeschke'nin "Mustafa Kemal'e İdam Fermanı" adlı yazıları bulunmaktadır. 2. sayıda (1968) S.

Ögel'in "Selçuklu'dan Osmanlı'ya Yapı Sanatında Taş Süslemenin Gelişmesi", Tamara Talbot Rice'in "Dört Selçuklu Alçı Heykeli", Doğan Kuban'ın "Divriği Ulu Camii ve Dârüşşifası"; 3. sayıda (1969-1970) Metin Sözen'in "Gaziantep'te Şeyh Fethullah Camii", S. Ögel'in "Selçuklu Taş Bezemeleri", Gönül Öney'in "Selçuklu Mimarisinde İnsan Başlarında Ay ve Güneş Rozetleri", Geza Feher'in "Ayasofya'daki Budin'den Getirilmiş Şamdanlar" ve İsmail Baliç'in Bosna ile ilgili iki makalesi vardır. 4. sayıda (1971-1972) Lafas Tardy'nin "Osmanlılara Karşı Macarların Yakın Doğu Ülkeleri ile İttifakları" hakkında yazıları bulunmaktadır. 5. sayıda (1973-1976) Türk sanat tarihileri ile ilgili olarak sadece S. Ögel'in "Osmanlı Kubbesinin İç Sathı Hakkında" adlı bir makalesi yer alır. 6. sayıda (1977-1978) M. E. Masson ve G. A. Pugachenkova'nın "Timur'dan Uluğ Bey'e Şehri-Sebz" ile Şerare Yetkin'in "Bazı Türk Halılarına Dair" adlı yazıları vardır. 7. sayıda (1979-1980) R. Anhegger'in "Grek Harfli Türkçe Yazılara Dair" başlıklı bir araştırması yer almaktadır. Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümü münasebetiyle hazırlanan 8. sayıda (1981) ise Bilâl Şimşir, A. H. de Groot, E. J. Zürcher, Jale Baysal, Barbara Fleming, D. Koopman ve J. M. Landau'un Atatürk ve inkılâplar hakkında kaleme aldıkları makaleler yayımlanmıştır. 9. sayıda (1982) S. Ögel'in "Osmanlı Mimarisinde İç ve Dış Mekânlar Arasındaki Münasebetler" ile Dominique Halbout du Tanney'in "Osmanlı Minyatür Sanatında İkonografya Kaynakları" adlı araştırmaları bulunmaktadır. 10. sayıda (1983) B. Fleming Türk resim sanatının dinî tarihini incelemiş, R. Anhegger "Grek Harfli Türkçe Kitaplar" başlıklı araştırmasına zeyil yayımlamıştır. 11. sayıda (1984) Türk devri ile ilgili herhangi bir yazı yoktur. 12. (1985) ve 13. (1986) sayılarda da Türk tarihi veya sanatı ile ilgili önemli bir yazı yer almamaktadır. 14. sayıda (1987) ise A. H. de Groot'un "1600-1985 Yılları Arasında İstanbul'da (Beyoğlu'nda) Hollandalılar" adlı bir makalesi bulunmaktadır.

Anatolica'da başlangıçta Anadolu'nun Selçuklu ve Osmanlı devirlerinin Türk tarihi ve sanatı hakkında birçok araştırmaya yer verilirken sonraları bu tür yazıların azaldığı ve son sayılarda da tamamen ortadan kalktığı dikkati çekmektedir.

SEMAYİ EYİCE